

psychological states, while also enriching the language with metaphorical and emotional depth.

Bibliography:

1. Гайдаєнко І. Епітетні вербалізатори концептів чуттєвої концептосфери в художніх текстах. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика*. 2014. Вип. 20. С. 55–58.
2. Коцюбинський М. *Тіні забутих предків*. Дніпро, 1991. 97 с.
3. Kotsiubynskyi M. *Shadows of Forgotten Ancestors*. Transl. by Marco Carynnyk. Littleton, Colorado. Ukrainian Academic Press, 1981. 127 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-548-8-25>

REPRODUCTION OF TEMPORALITY IN THE UKRAINIAN TRANSLATION OF THE GERMAN HISTORICAL NOVEL "THE BLACK OBELISK" BY E. M. REMARQUE

ВІДТВОРЕННЯ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ В УКРАЇНОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ НІМЕЦЬКОГО ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ «ЧОРНИЙ ОБЕЛІСК» Е. М. РЕМАРКА

Liepukhova N. I.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Applied Linguistics
Nizhyn Mykola Gogol State University
Nizhyn, Chernihiv region, Ukraine*

Лєпухова Н. І.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної
лінгвістики
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя
м. Ніжин, Чернігівська область,
Україна*

У будь-яких дослідженнях час визначається початковою координатою людського існування, визначає матеріальне буття людини. Поняття часу є настільки широким і багатограним, що ця категорія є практично невичерпним джерелом для досліджень у різних галузях науки. З точки зору філології цікавим видається дослідження засобів актуалізації часу в мові загалом та їх відтворенні при перекладі іншою мовою.

Мова має в своєму арсеналі безліч прямих і непрямих, імпліцитних і експліцитних засобів, з допомогою яких відтворюється темпоральність у мові. Серед таких можна назвати лексичні та граматичні

маркери часу, найбільш зрозумілі інтерпретації, вирази на позначення понять поза часом, а також активне свідоме залучення адресата до ситуації часового контексту.

Граматичні категорії час, вид, модальність виступають граматичними маркерами темпоральності, в ролі лексичних маркерів можуть застосовуватися обставини часу, темпоральні частинки, так звані, конектори та очевидні маркери [1, с. 130]. Крім граматичних і лексичних засобів, які є очевидними, вирізняють прагматичні засоби, одним з яких є свідоме чи несвідоме автоматичне розпізнавання темпорального контексту адресантом [6, с. 108].

При цьому прагматичні засоби можуть бути універсальними, тобто присутніми в більшості мов, і характерними тільки для визначеної мови і культури [7, с. 100–101]. Мовні засоби на позначення минулого, теперішнього і майбутнього мають своїм підґрунтям сприйняття певним народом навколишнього світу, особливості культури цього народу, які відтворюються в мові. В одній мові для відтворення темпоральності можуть використовуватися такі спеціальні деталі, які відсутні в інших мовах.

Разом з тим, не тільки мовні засоби передають інформацію про час, а й певні екстралінгвістичні чинники, як от: знання про світ, припущення і стереотипи про народ і його культуру, уявлення про структуру речення і значення окремих слів, властивості людської логіки, ситуація дискурсу тощо [7, с. 109].

Лінгвістичні і екстралінгвістичні фактори у своїй взаємодії дають змогу уявити якомога точніше часове поле події. Мовні засоби (лексико-граматичні, лексико-синтаксичні) виражають темпоральність експліцитно [2, с. 7; 4, с. 40].

У художній літературі виокремлюється фізичний і вигаданий час. Вказуючи на певний час, події виступають своєрідними часовими маркерами, що є справедливим як для фізичного, так і для вигаданого часу [5, с. 100]. Послідовність подій, як відомо, утворює історію: подія в теперішньому часі розмежовує минуле і майбутнє. За таким же самим принципом діє і автор художнього твору щодо вигаданого часу з метою створення у читача враження динамічності, зображення руху часу вперед, описуючи весь складний ланцюжок подій. Проте якщо говорити про реальний точковий час в момент мовлення, то широка послідовність подій може і не застосовуватися, наприклад, для повідомлення достатньо навести дату, годину, хвилину часу події або її тривалість, загальноприйняті суспільні позначення часу.

У німецькому історичному романі «Чорний обеліск» Е.М. Ремарка прямим позначенням темпоральності виступає іменник *Zeit* (час), який використовується у романі німецькою мовою 261 раз як окреме слово,

так і є частиною у морфемному складі слова (*gleichzeitig*, , *Jahreszeit*, *Zeitalter* *Mahlzeit*, *Zwischenzeit*, *Freizeit*, *vorzeitig*, *rechtzeitig*, *zeitig*, *eine Zeitleang*, *die Hauptgeschäftszeit*, *die Bedenkzeit*, *die Nachkriegszeit*, *die Lebenszeit* *мощо*) або частиною словосполучення (*alte Zeiten*, *die schönen ruhigen Zeiten*, *in unserer Zeit*, *keine Zeit*, *zur gleichen Zeit*, *diese Zeit*, *einige Zeit*, *bessere Zeiten*, *verschiedene Zeiten*, *мощо*). В україномовному перекладі роману для відтворення таких лексичних одиниць та їх поєднань використовуються повні міжмовні відповідники або дослівний переклад, наприклад, *gleichzeitig* – *водночас*, *vorzeitig* – *передчасно*, , *rechtzeitig* – *вчасно*, *Zeitalter* – *епоха*, *bessere Zeiten* – *кращі часи*, *einige Zeit* – *деякий час*, *keine Zeit* – *ніколи* тощо.

З метою досягнення адекватності перекладу та прагматичної адаптації тексту нерідко використовуються такі перекладацькі трансформації, як конкретизація, генералізація, заміни, випущення, модуляція, адаптація тощо. Розглянемо деякі приклади.

...*die Zeit des Hungers und die des Schwindels, die der Schützengräben und die der Lebensgier* [7, с. 56] – *...пора голоду, пора, коли нас дурили, пора оконів і жадоби до життя* [3, с. 42]. У цьому прикладі в перекладі українською мовою застосовується прийом конкретизації, тобто слово *час*, яке має широке лексичне значення замінюється на слово *пора*, лексичне значення якого є більш вузьким. Таке перекладацьке рішення ми схильні вважати вдалим, адже в тексті оригіналу також і поняття часу конкретизується у словосполученнях.

Herbst und Frühjahr sind die besten Jahreszeiten für die Händler mit den Utensilien der Trauer [7, с. 7] – *Осінь і весна – найсприятливіший час для торгівлі предметами скорботи* [3, с. 1]. На відміну від попереднього прикладу, тут спостерігаємо прийом генералізації при перекладі українською мовою. Перекладач вдався до заміни словосполучення *пори року* на слово *час*, яке має ширше лексичне значення. Можливою причиною цього може бути ширший контекст, оскільки як *пори року* *осінь і весна* згадуються попередньо в цьому реченні. Що ж до задуму автора, то не можна зовсім ігнорувати припущення, що для автора і було найголовніше наголосити саме на порах року, які позначають конкретний відрізок часу. Закономірною є заміна однини лексичної одиниці *die Zeit* німецькою мовою на множину в україномовному перекладі *часи*, оскільки ці лексичні одиниці вживаються більше саме у таких формах у вищезгаданих мовах, наприклад, *«erlauben Sie, daß wir Ihnen noch einmal kurz die Zeit erklären* [7, с. 19] – *дозвольте ще раз коротко пояснити вам, які менер часи* [3, с. 12].

Звернемо увагу на інші приклади. *Geschichten aus der guten alten Zeit* [7, с. 17] – *розповідями про добрі часи* [3, с. 10]. Тут спостерігаємо

випущення прикметника *alt*, що ми вважаємо невиправданою перекладацькою трансформацією оригіналу, оскільки при його збереженні в перекладі українською мовою значення оригіналу передавалося б більш точно і зберігалася б експресивність мотивів історичного роману – *старі добрі часи*.

Ich habe Zeit, bis die Geschäfte schließen [7, с. 23] – *я ще встигну купити, поки зачиняться крамниці* [3, с. 15]. Цей приклад ілюструє досить вдале використання прийому модуляції або логічного розвитку в україномовному перекладі, на нашу думку, дослівно в оригіналі – *у мене є час*, що перетворюється у *я встигну* у перекладі.

Персоніфікація часу в оригіналі німецького історичного роману *...die Zeit hält den Atem an* [7, с. 37] (дослівно: *час затамував подих*), є незвичною для україномовної культури. Коли говоримо про час в українській мові, як про активного діяча, то ми не говоримо, що час дихає, українською мовою час плине, тому в перекладі вдало застосовується адаптація і відповідно метафора – *...плин часу зупинився* [3, с. 26].

Також лексико-семантичними засобами на позначення темпоральності у романі Е. М. Ремарка «Чорний обеліск» виступають роки, іноді у поєднанні з іменниками, які позначають місяці: *Es ist April 1923, und das Geschäft geht gut.*, іменники з прикметниками, що сполучаючись з роками представляють характеристику певного часу: *Wo sind die schönen ruhigen Zeiten von 1922?* Четверте місце для позначення часу в романі займає найбільш вживаний у романі прислівник *gleichzeitig*, вказуючи на одночасність подій. Темпоральні прийменники *vor, nach, in, während, für, um, in, an* також орієнтують читача у часі історичного роману. Сполучники підрядних речень часу – *als, wenn, während, sobald, solange* займають останнє місце в аспекті частотності. Усі ці лексико-семантичні засоби на позначення темпоральності перекладаються українською мовою також за допомогою вказаних вище прийомів перекладу.

Таким чином, темпоральність як основна категорія німецького історичного роману відтворюється в україномовному перекладі не тільки за допомогою прямих відповідників, а й перекладацьких прийомів заміни, випущення, конкретизацій, генералізації, модуляції та ін. Перспективою подальших досліджень може бути порівняльний аналіз перекладів вибраних для дослідження творів, виконаних різними перекладачами.

Література:

1. Карпик М., Труцуненко І. Прецедентний характер конекторів у сучасній німецькій мові *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Філологія*. Київ, 2022. 2(4). С. 130–135.
2. Приходько Л. А. Художній час і художній простір у поезії : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Кіровоград, 2004. 19 с.
3. Ремарк Е. М. Чорний обеліск. Історія запізнілої юності. Київ, 1962. 399 с.
4. Шупта-В'язовська О. Проблеми вивчення художнього часу і простору в контексті літературознавчої термінології. *Історично-літературний журнал*. Київ, 2007. № 13. С. 4–54.
5. Hapkemeyer A., Ingeborg Bachmann. Entwicklungslinien in Werk und Leben. Wien : Verl. d. österreich. Akad. d. Wiss., 1990. 169 s.
6. Hendrix H. Ingeborg Bachmanns «Todesarten»-Zyklus. Eine Abrechnung mit der Zeit. Würzburg : Königshausen & Neumann, 2005. 238 s.
7. Remarque E. M. Der schwarze Obelisk. Geschichte einer verspäteten Jugend. Berlin, Weimar : Aufbau-Verlag Berlin und Weimar, 1965. 462 s.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-548-8-26>

ORDINARY WORDS AS CYBERSECURITY TERMS OF ART: MISINTERPRETATION RISKS IN TRANSLATION

ЗВИЧАЙНІ СЛОВА ЯК ГАЛУЗЕВІ ТЕРМІНИ КІБЕРБЕЗПЕКИ: РИЗИКИ НЕПРАВИЛЬНОГО ТЛУМАЧЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ

Oliinyk O. S.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Translation, Applied
and General Linguistics
Volodymyr Vynnychenko Central
Ukrainian State University
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Олійник О. С.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладу,
прикладної та загальної лінгвістики
Центральноукраїнський державний
університет
імені Володимира Винниченка
м. Кіровоградський, Україна*

Cybersecurity is “preservation of confidentiality, integrity and availability of information in the cyberspace” [1, p. 41]. For the first time, the need to protect cyberspace was legally recognized in the U.S. military doctrine **Concept Force XXI** in 1996 [3, p. 21]. In Ukraine, the term